

KS. TADEUSZ CEYNOWA* – KOSZALIN

EWANGELICKIE KSIĘGI METRYKALNE W ARCHIWUM DIECEZJI KOSZALIŃSKO-KOŁOBRZESKIEJ

EVANGELICAL RECORD BOOKS OF THE KOSZALIN-KOŁOBRZEG DIOCESE

Abstract

Church record books (birth and baptism registers) in Polish archives are of great interest, both to researchers, genealogists and private individuals. A few years ago, an article on Catholic record books held in the Archives of the Diocese of Koszalin-Kołobrzeg came to the reader's attention. This time, readers will have the opportunity to learn about interesting collection of Evangelical registers. After the resettlement of Germans after World War II from the areas granted to Poland, some of the archival documentation produced there remained at the Protestant parishes. In accordance with current state regulations, the vast majority of the rescued archival materials, including record books, have been transferred to state archives and is successively relocated from Civil Registry Offices. The establishment of a diocesan archive in Koszalin with the help of the Foundation for Polish-German Cooperation and the guarantees given by Bishop Marian Gołębiewski that the German heritage of Pomerania stored therein would be available to all interested parties, obliged the staff of the institution to take over from the parish the surviving documentation of both Catholic and Evangelical origin. The purpose of this article is to present the surviving 117 record books from 27 Evangelical communities (Pomeranian Province, West Prussia, and the Border March

* Ks. Tadeusz Ceynowa – dr historii Kościoła, adiunkt, Instytut Nauk Teologicznych, Uniwersytet Szczeciński; dyrektor Archiwum Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej; dyrektor Biblioteki WSD w Koszalinie

e-mail: tceynowa@interia.pl

<https://orcid.org/0000-0002-8105-8823>

of Poznań-West Prussia) functioning before 1945 on the territory of the present Diocese of Koszalin-Kołobrzeg.

Keywords: Archive of the Diocese of Koszalin-Kołobrzeg; record books; Catholic Church; Pomerania

Translated by Marek Robak-Sobolewski

Streszczenie

Księgi metrykalne w polskich archiwach cieszą się dużym zainteresowaniem, zarówno naukowców, genealogów, jak i prywatnych osób. Kilka lat temu do rąk czytelnika trafił artykuł na temat katolickich ksiąg metrykalnych znajdujących się w Archiwum Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej. Tym razem czytelnicy będą mogli się zapoznać z ciekawym zbiorem ewangelickich metrykaliów. Po przesiedleniu Niemców po II wojnie światowej z terenów przyznanych Polsce przy ewangelickich parafiach pozostała część wytworzonej tam dokumentacji archiwalnej. Zgodnie z obowiązującymi przepisami państwowymi zdecydowana część uratowanych archiwaliów, w tym ksiąg metrykalnych, trafiła do archiwów państwowych i nadal jest sukcesywnie przekazywana z Urzędów Stanu Cywilnego. Utworzenie archiwum diecezjalnego w Koszalinie przy pomocy Fundacji Współpracy Polsko-Niemieckiej i gwarancje dane przez bp. Mariana Gołębiewskiego, że niemieckie dziedzictwo Pomorza tam przechowywane będzie dostępne dla wszystkich zainteresowanych, zobligowało pracowników tej instytucji do przejęcia z parafii zachowanej dokumentacji zarówno katolickiej, jak i ewangelickiej. Niniejszy artykuł ma za zadanie przedstawienie zachowanych 117 ksiąg metrykalnych z 27 wspólnot ewangelickich (Prowincja Pomorze, Prusy Zachodnie i Marchia Graniczna Poznań-Prusy Zachodnie) funkcjonujących przed 1945 rokiem na terenie obecnej diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej.

Słowa kluczowe: Archiwum Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej; księgi metrykalne; Kościół ewangelicki; Pomorze

Wstęp

Przegrana III Rzeszy i postanowienia wielkich mocarstw ogłoszone na konferencjach pokojowych, szczególnie w Poczdamie w 1945 roku, spowodowały ogromną migrację ludności w Europie. Niemcy, zmuszeni do opuszczenia swoich dotychczasowych miejsc zamieszkania w Prusach Wschodnich i Zachodnich, na Pomorzu i na Śląsku, szukali nowej ojczyzny we wschodniej lub zachodniej strefie okupacyjnej. Na ich miejsce przesiedlano Polaków z Kresów Wschodnich, które w swoje granice włączył Związek Radziecki. Wysiedleni zostali zarówno ewangelicy, jak i katolicy. Ci pierwsi, w zdecydowanej większości, opuścili swoje świątynie, wiedząc, że ich następcy nie będą w nich kontynuować praktyk religijnych tego wyznania. Natomiast nieliczne katolickie świątynie opuszczone przez niemieckich wyznawców przejęli polscy katolicy. Niniejszy artykuł ma za zadanie zaprezen-

tować szerokiemu odbiorcy ciekawy zespół ewangelickich ksiąg metrykalnych przechowywany i udostępniany w Archiwum Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej. Będzie również cennym uzupełnieniem wcześniejszych publikacji traktujących o księgach metrykalnych znajdujących się w archiwach państwowych¹.

Zbiory ewangelickie w koszalińskim archiwum

Papież Jan Paweł II mianował w 1996 roku ks. Mariana Gołębiewskiego, dotychczasowego rektora seminarium włocławskiego, biskupem diecezjalnym w Koszalinie². Przypadające w 1997 roku 25-lecie diecezji zmobilizowało nowego hierarchę do podjęcia kroków w celu erygowania archiwum diecezjalnego³. Na początku 1998 roku zwrócił się on do Fundacji Współpracy Polsko-Niemieckiej o pomoc finansową w zorganizowaniu dwóch niezwykle ważnych instytucji diecezjalnych – muzeum i archiwum⁴. Biskup M. Gołębiewski potrzebę zaistnienia archiwum diecezjalnego argumentował tym, że tereny jego diecezji do 1945 roku zamieszkiwali Niemcy, którzy po sobie zostawili wiele cennych dokumentów z przeszłości. Nowa instytucja miała zgromadzić pamiątki minionych wieków i udostępniać je zainteresowanym⁵. Dotychczasowa sytuacja w wielu wypadkach uniemożliwiała poszukującym Niemcom dotarcie do zachowanych jeszcze archiwaliów. W celu pomyślnego zrealizowania planów bp Gołębiewski zwrócił się o szerokie poparcie idei tworzenia archiwum do zaprzyjaźnionych instytucji niemieckich: Erzbistum Paderborn⁶, Ostsee-Akademie Lübeck, Pommersche Landsmannschaft Lübeck, Konvent Evangelischer Gemeinden aus Pommern – Hannover. Wysłał odpowiednie pisma i poprosił w nich o odpowiednią rekomendację. Wszystkie wymienione instytucje odniosły się bardzo pozytywnie do planów diecezji i poparły je w Fundacji Współpracy Polsko-Niemieckiej. Arcybiskup Paderborn Joachim Degenhardt w swej odpowiedzi zacytował zdanie dyrektora archiwum i muzeum w Paderborn: „Nie ma otwarcia na przyszłość bez odpowiedniego przemyslenia

¹ J. Grzelak, *Spis ksiąg metrykalnych i ich duplikatów w zasobie Archiwum Państwowego w Szczecinie*, „Szczeciński Informator Archiwalny”, (1992) nr 7, s. 53-141; C. Hruszkowa, *Księgi metrykalne i akta stanu cywilnego w Archiwum Państwowym w Poznaniu*, „Archeion”, (1970) t. 54, s. 59-78; B. Krośko, *Świeckie i wyznaniowe księgi stanu cywilnego w Archiwum Państwowym w Koszalinie*, „Archeion”, (1989) t. 86, s. 69-79. Autor podał tylko literaturę związaną terytorialnie z diecezją koszalińsko-kołobrzeską.

² Biskup prof. Marian Gołębiewski, biblista, pochodzący z diecezji włocławskiej, znał jej bogatą przeszłość dzięki zbiorom pieczołowicie przechowywanym w tamtejszym archiwum. W archiwistyce kościelnej mówi się o tzw. szkole włocławskiej, ze względu na zasługi ks. prof. Stanisława Librowskiego.

³ Pierwszy biskup koszalińsko-kołobrzeski Ignacy Jeż przeznaczył tymczasowo na potrzeby przyszłego archiwum pomieszczenie w wieży kolegiaty kołobrzeskiej.

⁴ Archiwum Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej (dalej: ADKK), Budowa archiwum, Pismo bpa M. Gołębiewskiego do Fundacji Współpracy Polsko-Niemieckiej z 26 lutego 1998 r.

⁵ Tamże. Biskup wymienia zachowane księgi metrykalne rozmieszczone w różnych ośrodkach duszpasterskich, kroniki, spuściznę po diecezji berlińskiej i Wolnej Pralaturze Piłskiej.

⁶ Bardzo dobre kontakty podtrzymywali biskupi Ignacy Jeż i Czesław Domin – drugi ordynariusz diecezji.

przeszłości”⁷. Dalej pisał, że to zadanie określa sytuację polskiego biskupstwa w granicach byłego niemieckiego terytorium. Mimo wszystkich przemian w następstwie II wojny światowej nowe biskupstwa polskie nie rozpoczynały od zera, lecz mogły w różnej mierze budować na tym, co przeszłość im przygotowała. Arcybiskup J. Degenhardt kontynuował, że centralną rolę w przemyśleniu źródeł odgrywają archiwa. W małych środowiskach kościelne archiwa są z reguły jedynym historycznym źródłem przekazu. Dlatego tak ważne jest, aby dokumenty te zebrać, uporządkować i dla przyszłości bezpiecznie je zachować. Często nie jest to możliwe w dotychczasowym miejscu, dlatego powinno się to dokonać w diecezjalnym archiwum.

Pozostałe niemieckie ewangelickie instytucje odpisały w podobnym tonie. Günter Friedrich z Pommersche Landsmanschaft poparł inicjatywę bp. Gołębiewskiego i zaproponował na przyszłość organizowanie wspólnych przedsięwzięć, np. wystaw, co będzie okazją do umacniania dobrych niemiecko-polskich stosunków sąsiedzkich⁸. Dietmar Albrecht w imieniu Ostsee-Akademie zaakceptował wszelkie starania, które mają na celu zabezpieczenie i pielęgnację dziedzictwa byłych wschodnich terenów Niemiec, a dzisiejszych zachodnich terenów Polski, jako wspólne europejskie zadanie. Podkreślił w dalszej części pisma, że pozostałe tak nieliczne, tym bardziej cenne świadectwa pomogą Polakom poznać przeszłość tej części Pomorza, a byłym mieszkańcom poznać historię ich małej ojczyzny i własnych korzeni⁹. Rita Scheller w imieniu Konwentu Gmin Ewangelickich z Pomorza powołała się na statuty Konwentu: „dziedzictwo chrześcijańskie Pomorza należy zachować i dalej je przekazywać”. Następnie zwróciła uwagę na profesjonalizm, z jakim należy przeprowadzić realizację projektu. Jako dyplomowany historyk, znawca archiwaliów z XVI i XVII wieku, zaoferowała swoją pomoc przy opracowywaniu gromadzonych zbiorów¹⁰.

Zarząd Fundacji Współpracy Polsko-Niemieckiej na spotkaniu 30 listopada 1999 roku zdecydował o wsparciu finansowym dla diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej w realizacji planu uruchomienia archiwum diecezjalnego¹¹. Zażądano jeszcze zadeklarowania na piśmie, że planowana instytucja będzie ogólnodostępna. Biskup Gołębiewski zadeklarował to osobiście na piśmie¹². Takie zapewnienie, jeszcze przed erygowaniem archiwum diecezjalnego, gwarantowało, że gromadzenie,

⁷ ADKK, Budowa archiwum, Pismo abpa J. Degenhardta z 11 marca 1998 r.

⁸ Tamże, Pismo G. Friedricha z 5 marca 1998 r.

⁹ Tamże, Pismo D. Albrechta z 27 lutego 1998 r. Kierownik akademii domagał się, aby diecezja otrzymała od fundacji konieczne środki.

¹⁰ Tamże, Pismo R. Scheller z 27 lutego 1998 r. List bp. M. Gołębiewskiego z prośbą o poparcie dotarł do niemieckich instytucji za pomocą faksu, stąd była możliwa prawie natychmiastowa odpowiedź.

¹¹ Projekt muzeum diecezjalnego nie uzyskał aprobaty fundacji.

¹² ADKK, Pismo Fundacji Współpracy Polsko-Niemieckiej z 13 grudnia 1999 r. Zapewnienie bp. M. Gołębiewskiego wpłynęło na początku lutego 2000 roku („Niniejszym, jako biskup Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej, zobowiązuję się, iż powstałe z pomocą Fundacji Współpracy Polsko-Niemieckiej, Archiwum Diecezjalne będzie ogólnodostępne”); zobowiązanie z 7 lutego 2000 roku.

zabezpieczanie, opracowywanie i udostępnianie przedwojennych archiwaliów z terenów diecezji będzie dotyczyć dokumentacji tak katolickiej, jak i ewangelickiej.

Utworzenie biskupstwa w Kołobrzegu w 1000 roku i posłanie tam Reinberna nie przyniosło oczekiwanych rezultatów. Dopiero polityka Bolesława Krzywoustego i misje ewangelizacyjne bp. Ottona z Bambergu (1124-1125 i 1128) przyniosły trwałe owoce w postaci utworzenia w 1140 roku biskupstwa pomorskiego z siedzibą w Wolinie. Zagrożenie ze strony Duńczyków spowodowało przeniesienie stolicy biskupiej do bezpieczniejszego Kamienia. Diecezja uzyskała status bezpośrednio zależnej od Stolicy Apostolskiej i rozwijała swoje struktury do początków XVI wieku. Ruch reformacyjny Marcina Lutra bardzo szybko dotarł na Pomorze. Książęta pomorscy na sejmie w Trzebiatowie 13 grudnia 1534 roku, mimo protestu ostatniego biskupa kamińskiego, wprowadzili nowe wyznanie. Cały majątek kościelny przejęli protestanci. Podejmowane próby rekatalizacji zakończyły się niepowodzeniem. Kościół katolicki na Pomorzu zaczął się odradzać dopiero w XIX wieku. Stopniowo zaczęły powstawać stacje misyjne, lokale, kuracje i samodzielne parafie. Tereny południowe diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej należące do diecezji poznańskiej również zostały dotknięte wpływami reformacji w XVI wieku. Na przełomie XVI i XVII wieku nastąpił proces odzyskiwania przez katolików utraconych świątyń i majątku kościelnego. Istniejący przed reformacją oficjalat nowokaliski przestał istnieć. Oczekiwana reorganizacja diecezji poznańskiej dokonała się dzięki staraniom bp. Wawrzyńca Goślickiego na synodzie w 1602 roku. Powstało wówczas 7 dekanatów. Do czarnkowskiego włączono pozostałe przy katolicyzmie parafie dawnego dekanatu nowokaliskiego¹³. Diecezja poznańska utraciła bezpowrotnie ok. 27 parafii w okolicach Drawska Pomorskiego, Złocieńca i Kalisza Pomorskiego, należących do Nowej Marchii¹⁴. Do powstrzymania luteranizmu przyczynili się jezuici sprowadzeni najpierw do Tucznia, a następnie do Wałcza¹⁵. Zasięg terytorialny dekanatu określały wizytacje z XVII i XVIII wieku. W wielu miastach i miejscowościach, gdzie odzyskano świątynie dla katolików, pozostały wspólnoty protestanckie, które dzięki tolerancji przetrwały do I rozbioru Polski, kiedy otrzymały pełne prawa od władz pruskich i pobydowały własne świątynie¹⁶. Po 1945 roku przesiedlona ludność przejęła większość tych kościołów i zaadaptowała do kultu katolickiego.

¹³ J. Nowacki *Archidiecezja poznańska w granicach historycznych i jej ustrój*, t. 2, Poznań 1964, s. 242 i 272.

¹⁴ Tamże, s. 554. Nowacki podaje liczbę 71 kościołów – zarówno parafialnych, jak i filialnych – utraconych w czasie reformacji w dawnym dekanacie nowokaliskim.

¹⁵ Z. Boras, R. Walczak, A. Wędzki, *Historia powiatu waleckiego w zarysie*, Poznań 1961, s. 109-110; M. Rohwerder wydał w Kolonii w 1967 roku *Historia residentiae Valcensis Societatis Jesu ab Anno Domini 1618*. Kronikę prowadzili zakonnicy do 1773 roku, do kasaty. L. Bąk, *Dzieje szkoły średniej w Wałczu*, Inowrocław 1998; tenże, *Ziemia walecka w dobie reformacji i kontrreformacji w XVI-XVIII w.*, Piła 1999, s. 289-388.

¹⁶ Protestanci posiadali swoje miejsca modlitwy, po 1772 roku budowali kościoły.

Powstanie i prowadzenie ksiąg metrykalnych

Księgi metrykalne są ciekawym i czasami jedynym źródłem historycznym do badania parafii – najmniejszej struktury kościelnej. W ostatnich latach częściej pochylają się nad ich zawartością demografowie, językoznawcy, zawodowi historycy, regionaliści i genealogowie. Dotychczasowa bogata literatura¹⁷ przedmiotu ułatwia dzisiejszym badaczom posługiwanie się zachowanymi metrykaliami. Dla omawianego w artykule terytorium należy sięgnąć również do opracowań Barbary Krośko¹⁸, Czesławy Hruszkowej¹⁹ i bogatej monografii Wiesławy Kwiatkowskiej²⁰.

Przeprowadzona na Pomorzu wizytacja kościołów i parafii skoncentrowała się na stanie majątkowym²¹. Wydany w 1535 roku pomorski porządek kościelny (*Kirchen-Ordnung Pommerns*) nie wspominał jeszcze o prowadzeniu ksiąg metrykalnych w ewangelickich parafiach (gminach). Trudno także ustalić, czy najstarsza agenda kościelna (*Kirchen-Agende*) z 1542 roku tym tematem się zainteresowała. Natomiast w agendzie z 1568 roku stwierdzono, że spowiednicy powinni podawać dokładną liczbę osób przystępujących do komunii, aby zapobiec nieprawidłowościom przy udzielaniu sakramentu. Powinni również w każdej parafii wpisywać do specjalnej księgi tych, którzy biorą ślub z podaniem roku i dnia²². Z przeprowadzonych przez Martina Wehrmanna badań wynika, że niektóre wspólnoty prowadziły księgi metrykalne przed 1568 rokiem. Najstarsza zachowana na Pomorzu, dotycząca małżeństw,

¹⁷ Dla lepszego zrozumienia tematu autor odsyła do wybranej literatury: S. Chodyński, *Metryki kościelne*, w: *Encyklopedia kościelna*, t. 14, red. M. Nowodworski, Warszawa 1881, s. 224-231; K. Dobrowolski, *Znaczenie metryk kościelnych do badań naukowych*, „Rocznik Towarzystwa Heraldycznego”, (1920) t. 5, s. 90-110; J. Kurpas, *Początki ksiąg metrykalnych*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 2 (1961) z. 1-2, s. 5-42; B. Kumor, *Dzieje diecezji krakowskiej od roku 1795*, t. 2, Kraków 1999; tenże, *Jakim celom służyły księgi parafialne*, „Przeszłość Demograficzna Polski”, 7 (1975) s. 299-304; tenże, *Księgi „Status animarum” na ziemiach polskich (do r. 1918)*, „Przeszłość Demograficzna Polski”, 1 (1967) s. 89-109; tenże, *Metryki parafialne w archiwach diecezjalnych*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, 14 (1966) z. 1, s. 65-75; tenże, *Przepisy państwowe i kościelne dotyczące metryk kościelnych w zaborze austriackim (1800-1918)*, „Przeszłość Demograficzna Polski”, 7 (1975) s. 93-107; tenże, *Przepisy prawne w sprawie chrztu dzieci w XVI-XVIII w.*, „Przeszłość Demograficzna Polski”, 9 (1976) s. 41-56, T. Moskał, *Historia ksiąg metrykalnych Kościoła katolickiego na ziemiach polskich*, „Archiwariusz. Biuletyn Archiwum Archidiecezjalnego w Poznaniu”, (2005) t. 1, s. 55-83; R.R. Kufel, *Kancelaria, registratura i archiwum parafialne na ziemiach polskich od XII do początku XXI wieku*, Zielona Góra 2005; R. Kotecki, *Rejestracja metrykalna wiernych w świetle potrydenckiego ustawodawstwa Kościoła katolickiego*, „Nasza Przeszłość”, (2009) t. 112, s. 135-179.

¹⁸ Krośko, *Świeckie i wyznaniowe księgi stanu cywilnego w Archiwum Państwowym w Koszalinie*, s. 63-79.

¹⁹ C. Hruszkowa, *Księgi metrykalne i akta stanu cywilnego w Archiwum Państwowym w Poznaniu*, „Archeion”, (1970) t. 54, s. 59-78.

²⁰ W. Kwiatkowska, *Kancelaria Ewangelickiego Kościoła Unijnego w Prusach Zachodnich w latach 1817-1920 i pozostałe po niej akta*, Toruń 2006, szczególnie s. 98-108.

²¹ Wizytacja przeprowadzona w latach 1535-1555. Autor przejrzał informacje na temat miejscowości z terenu obecnej diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej. *Protokolle der pommerschen Kirchenvisitationen 1535-1539*, Heft 1, Hg. H. Heyden, Köln-Graz 1961; *Protokolle der pommerschen Kirchenvisitationen 1540-1555*, Heft 1, Hg. H. Heyden, Köln-Graz 1963.

²² M. Wehrmann, *Die Kirchenbücher in Pommern*, „Baltische Studien”, 42 (1892) s. 204.

pochodzi z 1538 roku z Wołoszczy, a z omawianego terytorium z Białogardu (1571), Dalewa (1583), Kraśnika Koszalińskiego (1588) i Koszalina, z kościoła Mariackiego (1595). Książę Filip II na Landtagu w Szczecinie w 1615 roku nawiązał do prowadzenia specjalnych ksiąg parafialnych i 15 grudnia 1617 roku wydał na ten temat ostateczne postanowienie, aby każda parafia prowadziła trzy księgi, gdzie zapisywani będą zaślubieni, ochrzczeni i zmarli²³. Wojna trzydziestoletnia (1618-1648) spowolniła ten proces. Kwestia prowadzenia metrykaliów została powtórzona w rozporządzeniach w połowie XVIII wieku. Zwrócono wówczas uwagę na konieczność zaprowadzenia czwartej księgi – memorabilia²⁴.

Z chwilą (1 czerwca 1794 roku) wejścia w życie ogólnego prawa krajowego dla Prus (*Allgemeines Landrecht für die preußischen Staaten*) kościelne księgi metrykalne przestały mieć charakter czysto wyznaniowy i stały się dokumentami o charakterze publicznoprawnym. Zobowiązano duchownych zarówno katolickich, jak i ewangelickich do sumiennego prowadzenia zapisów oraz corocznego sporządzania duplikatów i przekazywania ich do sądów I instancji, na których terenie znajdowała się parafia lub miejscowość. *Landrecht* nakazał każdemu obywatelowi rejestrację urodzeń, małżeństw i zgonów w parafii, do której należała miejscowość zamieszkania. Zmianę znaczenia ksiąg metrykalnych wprowadziła ustawa z 1875 roku (*Reichs-Gesetz über die Beurkundung des Personenstandes und die Form der Eheschließung*), kiedy to na jej mocy wprowadzono urzędy stanu cywilnego i dano im pierwszeństwo przed urzędami parafialnymi. Od tego czasu parafialne metrykalia mają znaczenie wyłącznie religijne²⁵.

Od czasu obowiązkowego prowadzenia ksiąg metrykalnych na Pomorzu czynność ta spoczywała na duchownych protestanckich. Już Filip II na początku XVII wieku wymienia prepozytów, pastorów, kaznodziejów i diakonów. To na prowadzącym parafię spoczywała odpowiedzialność za rzetelne i skrupulatne prowadzenie ksiąg metrykalnych, wydawanie z nich zaświadczeń, sporządzanie na ich podstawie wszelkich sprawozdań, wykazów i pism urzędowych. Kontrolę nad wykonywaniem tych zadań przez duchownych w Kościele ewangelickim na Pomorzu i w Prusach Zachodnich sprawowali superintendenci. Wyniki takiej kontroli spisywane były przy okazji wizytacji w specjalnych protokołach wizytacyjnych. Wizytatorzy sprawdzali księgi główne i duplikaty, a po ich porównaniu stwierdzali ich zgodność z przepisami.

Stan zachowanych ksiąg, ich zawartość i udostępnianie

Sprawą stanu zachowania ksiąg metrykalnych w państwie niemieckim, szczególnie na Pomorzu zaczęto się interesować pod koniec XIX wieku. Wówczas na-

²³ Tamże, s. 204-205 i 207-209. Autor przytacza w całości postanowienie księcia Filipa II z 15 grudnia 1617 roku podpisane w Starym Szczecinie.

²⁴ Tamże, s. 211. W 1841 roku zarządzono, aby dotychczasowy język wpisów, łaciński, zamienić na niemiecki. L. Bończa-Bystrzycki, *Zarys dziejów Kościoła katolickiego w Świdwinie do roku 1945*, Świdwin-Koszalin 2019, s. 152.

²⁵ Krośko, *Świeckie i wyznaniowe księgi stanu cywilnego w Archiwum Państwowym w Koszalinie*, s. 67; H. Krajewska, *Wstęp*, w: *Księgi metrykalne i stanu cywilnego w archiwach państwowych w Polsce*, oprac. A. Laszuk, Warszawa 2003, s. III-IV.

ukowcy zadawali sobie pytania, na kiedy datowane są zachowane najstarsze księgi metrykalne w Niemczech, skąd pochodzi 15 najstarszych oraz które władze miały wpływ na ich powstanie. Z braku przeprowadzonych wcześniej badań odpowiedzi na powyższe pytania nie można było udzielić²⁶. Tylko niektóre landy mogły się pochwalić interesującymi opracowaniami na ten temat. Na Pomorzu szeroką kwerendę przeprowadził M. Wehrmann²⁷ i opublikował ją na łamach „Baltische Studien”. Podobnego opracowania doczekały się na początku XX wieku Prusy Zachodnie²⁸. Na gruncie polskim zachowanymi archiwaliami ewangelickimi, w tym księgami metrykalnymi, zajęli się pracownicy Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych oraz pracownicy archiwów państwowych, gdyż te instytucje stały się w świetle prawa państwowego w Polsce spadkobiercami akt poniemieckich. Na omawianym terenie²⁹ zdecydowana większość ewangelickich ksiąg metrykalnych została zdeponowana w Archiwum Państwowym w Koszalinie³⁰, część w Słupsku³¹, Szczecinie i Pile³². Publikowany artykuł uzupełnia dotychczas znane zasoby archiwów państwowych³³.

Akcja pozyskiwania archiwaliów przedwojennych rozpoczęła się z chwilą powstania Archiwum Diecezji Koszalińsko-Kołońskiej. Przejmowano w depozyt od poszczególnych parafii zachowane dokumenty, często ewangelickie były przemieszane z katolickimi. Po wstępnym oczyszczeniu i rozdzieleniu pod względem wyznaniowym poddano je procesowi fumigacji. Ewangelickie księgi metrykalne stanowiły w zdecydowanej większości jedyną pozostałą dokumentację parafialną³⁴ i dlatego zdecydowano się utworzyć z nich samodzielny zespół. W zależności od miejsca przechowywania ich stan przedstawiał się różnie³⁵. Cały zbiór ułożono alfabetycznie, nadając każdej księdze kolejną sygnaturę. Stan obecny to metrykalia z 26 ewangelickich wspólnot, 115 ksiąg dotyczących chrztów, ślubów, zgonów i konfirmacji. Na końcu dołączono dwie zachowane księgi z Urzędu Stanu Cywilnego z Gąsek (Funkenhagen). Jak dotąd tylko księgi metrykalne z Kołońbrze

²⁶ Wehrmann, *Die Kirchenbücher in Pommern*, s. 202-203.

²⁷ Tamże, s. 215-280. Jest to alfabetyczny wykaz parafii ewangelickich i stan posiadania przez nie metrykaliów.

²⁸ M. Bär, *Die Kirchenbücher der Provinz Westpreußen*, hg. von der Provinzial-Kommission zur Verwaltung der westpreußischen Provinzialmuseen, Heft 13, Danzig 1908.

²⁹ W 1972 roku terytorium diecezji koszalińsko-kołońskiej sięgało po Wierchucino i Kostkowo w województwie gdańskim. W 1992 roku wschodnie dekanaty włączono do nowo utworzonej diecezji pelplińskiej, a na południu pozyskano okolice Piły i Trzcianki.

³⁰ Zasięg województwa zmienił się w 1975 roku.

³¹ Oddział koszalińskiego archiwum.

³² Oddział Archiwum Państwowego w Poznaniu.

³³ Ostatnio Robert R. Kufel i Bogusław Mykietów opublikowali *Metrykalia w zasobie Archiwum Diecezjalnego w Zielonej Górze*, Zielona Góra 2024.

³⁴ Tylko kilka parafii ewangelickich poza księgami metrykalnymi ma nieliczne jednostki archiwalne dotyczące funkcjonowania gminy: Łacko, Lotyń, Kwakowo, Świdwin i Słupsk (stan na początek 2025 roku).

³⁵ Niektóre księgi kołońbrzeskie są dotknięte pleśnią, inne uszkodzone mechanicznie, pozbawione okładek, z powyrywającymi pojedynczymi kartami lub brakiem zapisów nawet z kilku lat.

doczekały się naukowego opracowania³⁶. W trzech księgach zapisy rozpoczynają się w XVII wieku: Kwakowo (1665), Słupsk (1687) i Drawsko Pomorskie (1697), w kilku w XVIII wieku (Kwakowo, Słupsk, Drawsko Pomorskie i Jastrowie), w pozostałych w XIX i XX wieku. Słupska księga zgonów jest wyjątkowa (zob. il. 1 i 2). Zapisy rozpoczynają się w 1685 roku, a kończą w roku 1945. W kilku przypadkach duchowni wykorzystali jedną księgę do wpisu dwóch, trzech lub nawet czterech serii metrykalnych. Zdarza się, że niektóre metrykalia posiadają alfabetyczne skorowidze, które ułatwiały wyszukiwanie konkretnych wpisów. Metrykalia ewangelickie w koszalińskim archiwum diecezjalnym posiadają zróżnicowany format, liczbę stron (wszystkie zostały spaginowane) i oprawy. Język zapisów to niemiecki, bardzo rzadko pojawiają się fragmenty po łacinie, nie stwierdzono polskich zapisów.

W księgach chrztu zapisywano: imię dziecka, datę urodzenia, datę chrztu, legalność, płeć, dane rodziców, ich wyznanie, miejsce zamieszkania, zawód ojca, dane rodziców chrzestnych³⁷, szafarza³⁸, numer z urzędu stanu cywilnego³⁹ oraz uwagi. Księgi małżeństw zawierały: imiona i nazwiska małżonków, ich wiek, stan cywilny, wyznanie, datę ślubu, datę ogłoszenia małżeństwa zawartego w innym kościele, imiona i nazwiska rodziców, kto udzielił ślubu, informacje o zapowiedziach i numer z urzędu. Zapisu dokonywano zazwyczaj w parafii zamieszkania nupturientki. W księdze zgonów najczęściej pojawiały się: imię i nazwisko zmarłego, data zgonu (nawet godzina), przyczyna śmierci, wiek, miejsce zamieszkania, stan cywilny, data pogrzebu, miejsce, kto pozostał po zmarłym, kto prowadził nabożeństwo, kto wygłosił mowę oraz numer z urzędu. Informacje o konfirmacji⁴⁰ zawierały następujące dane: imię i nazwisko, datę konfirmacji, datę urodzenia, wiek, parafię chrztu, miejsce zamieszkania, imię i nazwisko ojca, miejsce jego zamieszkania. W XVII-wiecznych księgach krótko opisywano zaistniałe wydarzenie, następnie

³⁶ *Pommersche Kirchenbücher und Personenstandsregister*, Bd. 3, *Trauregister Kolberg III*, Hg. S. Sienell, J. Radmer, Greifswald 2013. We wcześniejszych dwóch tomach opracowali księgi z archiwów państwowych ze Szczecina i Koszalina. Stefan Sienell we wstępie omówił pozostałe metrykalia kołobrzeskie przechowywane w archiwum diecezjalnym. Księgami trzecieckimi zajął się Łukasz Nowak w swoim artykule *Parafia ewangelicka w Trzciance i jej księgi metrykalne do 1945 roku*, „Gdański Rocznik Ewangelicki”, 15 (2021) s. 122-147

³⁷ Spotyka się od trzech do nawet ośmiu świadków chrztu.

³⁸ Na podstawie poniższej literatury można przyporządkować duchownych do lat, z których zachowały się księgi metrykalne: *Die Evangelischen Geistlichen Pommerns von der Reformation bis zur Gegenwart*, t. 2, *Der Regierungsbezirk Köslin. Die reformierten Gemeinden Pommerns. Die Generalsuperintendenten*, Hg. E. Müller, Stettin 1912; *Deutsches Kirchliches Adreßbuch. Ein Führer durch die Deutsche Evangelische Kirche und die deutschen evangelischen Kirchen und Gemeinden außerhalb der Reichsgrenze. Unter Mitarbeit der kirchlichen Behörden*, Berlin-Steglitz, 1937; *Gemeindelexikon für das Königreich Preussen auf Grund der Materialien der Volkszählung vom 2. Dezember 1895 und anderer amtlicher Quellen*, H. 4, Provinz Pommern, Berlin 1898; *Gemeindelexikon für den Freistaat Preußen*, Bd. 4, Provinz Pommern. *Nach dem endgültigen Ergebnis der Volkszählung vom 16. Juni 1925 und anderen amtlichen Quellen unter Zugrundelegung des Gebietsstandes vom 1. Oktober 1932*, Berlin 1932.

³⁹ Dotyczy ksiąg po 1875 roku.

⁴⁰ Jedną z ksiąg dotycząca konfirmacji została zatytułowana „Katechumeni”.

posługiwano się rubrykami drukowanymi bądź zrobionymi samodzielnie. Warto zwrócić uwagę, że bardzo rzadko pojawiały się jakiekolwiek informacje na marginesie. W księgach, w których odnotowano kontrolę superintendenta, podano to w wykazie. Metrykalia zarówno katolickie, jak i ewangelickie zgromadzone w koszalińskim archiwum diecezjalnym są dostępne, zgodnie z deklaracją bp. M. Gołębiewskiego, wszystkim zainteresowanym. Po ich zdigitalizowaniu przez firmę Digital Center udostępniane są na miejscu tylko w formie cyfrowej. Pracownicy archiwum realizują także zlecone kwerendy genealogiczne.

Tabela 1. Zbiór zachowanych zespolów kościołów ewangelickich przechowywanych w Archiwum Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej

Lp.	Parafia	Metryki	Lata	Uwagi
1	Bińcze (Bärenwalde)	Chrzty Śluby Zgony	1902-1926 1902-1926 1902-1926	Księga oprawiona, brak ostatnich stron, j. niemiecki, rubryki drukowane, wymiary 40 x 26 cm, ss. 251, wizytacje, sygn. 1, zdigitalizowana
2	Bruskowo Wielkie (Gross Brüskow)	Chrzty	1847-1908	Księga bez oprawy, brak stron na końcu księgi, j. niemiecki, rubryki drukowane, wymiary 38 x 25 cm, ss. 574, wizytacje, sygn. 2, zdigitalizowana
		Chrzty	1908-1946	Księga oprawiona, j. niemiecki, rubryki drukowane, wymiary 40 x 26 cm, ss. 161, wizytacje, sygn. 3, zdigitalizowana
3	Cisowo (Zizow)	Chrzty	1836-1865	Księga oprawiona, luźne karty, j. niemiecki, rubryki drukowane, wymiary 37 x 26 cm, ss. 331, wizytacje, sygn. 4, zdigitalizowana
4	Chocimino (Gutzmin)	Chrzty Śluby Zgony	1875-1940 1875-1936 1875-1937	Księga oprawiona, j. niemiecki, rubryki drukowane, wymiary 33 x 21 cm, ss. 259, sygn. 5, zdigitalizowana
5	Darłowo (Rügenwalde)	Chrzty	1908-1921	Księga oprawiona, j. niemiecki, rubryki drukowane, wymiary 40 x 27 cm, ss. 482, sygn. 6, zdigitalizowana
		Chrzty	1920-1937	Księga oprawiona, j. niemiecki, rubryki drukowane, wymiary 42 x 26 cm, ss. 866, sygn. 7, zdigitalizowana
		Chrzty	1938-1945	Księga oprawiona, j. niemiecki, rubryki drukowane, wymiary 41 x 26 cm, ss. 374, sygn. 8, zdigitalizowana
		Zgony	1928-1945	Księga oprawiona, j. niemiecki, rubryki drukowane, wymiary 41 x 26 cm, ss. 470, sygn. 9, zdigitalizowana

Lp.	Parafia	Metryki	Lata	Uwagi
6	Dobiesław (Abtshagen)	Chrzty	1837-1870	Księga oprawiona, j. niemiecki, rubryki naniesione ręcznie, wymiary 34 x 23 cm, ss. 647, sygn. 10, zdigitalizowana
		Śluby	1837-1870	
		Zgony	1837-1870	
		Chrzty	1849-1874	Księga oprawiona, j. niemiecki, brak strony pierwszej i ostatniej, luźne karty, rubryki drukowane, wymiary 37 x 26 cm, ss. 322, sygn. 11, zdigitalizowana
		Chrzty	1875-1911	Księga oprawiona, j. niemiecki, rubryki drukowane, wymiary 41 x 27 cm, ss. 377, wizytacje, sygn. 12, zdigitalizowana
		Chrzty	1912-1945	Księga oprawiona, j. niemiecki, brak okładki tylnej, luźne karty, rubryki drukowane, wymiary 32 x 21 cm, ss. 245, wizytacje, sygn. 13, zdigitalizowana
7	Drawsko Pomorskie (Dramburg)	Śluby	1881-1936	Księga oprawiona, j. niemiecki, luźne karty, brak ostatniej strony, rubryki drukowane, wymiary 40 x 26 cm, ss. 456, wizytacje, sygn. 14, zdigitalizowana
		Zgony	1891-1931	
		Konfirmacje	1836-1899	Księga oprawiona, j. niemiecki, rubryki drukowane, wymiary 38 x 26 cm, ss. 233, wizytacje, sygn. 15, zdigitalizowana
7		Chrzty	1855-1860	Księga bez oprawy, j. niemiecki, brak stron, rubryki drukowane, wymiary 37 x 26 cm, ss. 238, sygn. 16, zdigitalizowana
		Śluby	1838-1872	
		Zgony	1697-1830	
8	Gardna Wielka (Groß Garde)	Katechumeni	1741-1830	Księga oprawiona, j. niemiecki, do roku 1766 brak rubryk, od roku 1767 rubryki naniesione ręcznie, wymiary 34 x 21 cm, ss. 634, sygn. 18, zdigitalizowana
8		Chrzty	1764-1835	Księga oprawiona, j. niemiecki, do roku 1766 brak rubryk, od roku 1767 rubryki naniesione ręcznie, wymiary 32 x 21 cm, ss. 567, sygn. 19, zdigitalizowana
		Śluby	1700-1839	
		Zgony	1700-1789	Księga oprawiona, j. niemiecki, do roku 1766 brak rubryk, od 1767 rubryki naniesione ręcznie, wymiary 31 x 20 cm, ss. 353, wizytacje, sygn. 20, zdigitalizowana

Lp.	Parafia	Metryki	Lata	Uwagi
9	Gościno (Groß Jestin)	Zgony	1865-1944	Księga oprawiona, j. niemiecki, rubryki drukowane, wymiary 34 x 22 cm, ss. 678, wizytacje, sygn. 21, zdigitalizowana
10	Grabno (Wintershagen)	Chrzty	1913-1945	Księga oprawiona, j. niemiecki, rubryki drukowane, wymiary 42 x 27 cm, ss. 143, wizytacje, sygn. 22, zdigitalizowana
		Śluby Zgony	1843-1872 1843-1872	Księga oprawiona, j. niemiecki, rubryki drukowane, wymiary 35 x 26 cm, ss. 245, sygn. 23, zdigitalizowana
		Śluby	1873-1944	Księga oprawiona, j. niemiecki, rubryki drukowane, wymiary 40 x 26 cm, ss. 165, sygn. 24, zdigitalizowana
		Zgony	1873-1907	Księga oprawiona, j. niemiecki, rubryki drukowane, wymiary 40 x 26 cm, ss. 187, wizytacje, sygn. 25, zdigitalizowana
11	Jastrowie (Jastrow)	Konfirmacje	1788-1841	Księga oprawiona, j. niemiecki, rubryki naniesione ręcznie, wymiary 37 x 22 cm, ss. 571, sygn. 26, zdigitalizowana
12	Karścino (Kerstin)	Chrzty	1868-1927	Księga oprawiona, j. niemiecki, rubryki drukowane, wymiary 34 x 22 cm, ss. 547, wizytacje, sygn. 27, zdigitalizowana
13	Kołobrzeg (Kolberg) St. Marien Domkirche ⁴¹	Chrzty	1799-1830	Księga oprawiona, j. niemiecki, luźne karty, rubryki naniesione ręcznie, alfabetyczny spis ochrzczonych 1691-1829, wymiary 35 x 21 cm, ss. 350, sygn. 28, zdigitalizowana
		Chrzty	1865-1885	Księga oprawiona, j. niemiecki, luźne karty, rubryki drukowane, alfabetyczny spis ochrzczonych 1865-1885, wymiary 43 x 27 cm, ss. 632, sygn. 29, zdigitalizowana
		Chrzty	1886-1904	Księga bez oprawy, j. niemiecki, brak stron na końcu księgi, rubryki drukowane, wymiary 44 x 27 cm, ss. 545, sygn. 30, zdigitalizowana
		Śluby	1866-1899	Księga oprawiona, oprawa uszkodzona, j. niemiecki, rubryki drukowane, alfabetyczny spis zaślubionych 1866-1899, wymiary 34 x 21 cm, ss. 576, sygn. 31, zdigitalizowana

⁴¹ Zachowana oryginalna pisownia.

Lp.	Parafia	Metryki	Lata	Uwagi
		Śluby	1900-1927	Księga bez oprawy, j. niemiecki, rubryki drukowane, alfabetyczny spis zaślubionych 1900-1927, wymiary 40 x 25 cm, ss. 610, sygn. 32, zdigitalizowana
		Zgony	1841-1853	Księga bez oprawy, j. niemiecki, karty uszkodzone, luźne karty, rubryki drukowane, alfabetyczny spis zmarłych 1841-1853, wymiary 37 x 27 cm, ss. 397, sygn. 33, zdigitalizowana
		Zgony	1863-1881	Księga bez oprawy, j. niemiecki, karty uszkodzone, rubryki drukowane, wymiary 38 x 26cm, ss. 570, sygn. 34, zdigitalizowana
		Zgony	1914-1929	Księga bez oprawy, j. niemiecki, brak pierwszych stron, luźne strony, rubryki drukowane, alfabetyczny spis zmarłych 1914-1929, wymiary 35 x 22 cm, ss. 975, sygn. 35, zdigitalizowana
	St. Spiritus Gemeinde ⁴²	Chrzty	1855-1874	Księga oprawiona, j. niemiecki, rubryki drukowane, alfabetyczny spis ochrzczonych 1855-1874, dotyczy m.in. miejscowości Korzystno (Alt Werder), wymiary 44 x 27 cm, ss. 431, sygn. 36, zdigitalizowana
		Zgony	1855-1873	Księga oprawiona, j. niemiecki, brak stron na końcu księgi, rubryki drukowane, dotyczy m.in. miejscowości Korzystno (Alt Werder), wymiary 44 x 28 cm, ss. 228, sygn. 37, zdigitalizowana
	Inne parafie	Chrzty	1867-1890	Księga oprawiona, j. niemiecki, rubryki drukowane, alfabetyczny spis ochrzczonych 1867-1890, dotyczy m.in. miejscowości Kostrzewno (Siederland), wymiary 32 x 22 cm, ss. 387, sygn. 38, zdigitalizowana
		Chrzty	1881-1896	Księga bez oprawy, j. niemiecki, brak stron na końcu księgi, rubryki drukowane, alfabetyczny spis ochrzczonych 1881-1895, wymiary 35 x 22 cm, ss. 941, sygn. 39, zdigitalizowana

⁴² Zachowana oryginalna pisownia.

Lp.	Parafia	Metryki	Lata	Uwagi
		Chrzty	1891-1910	Księga oprawiona, j. niemiecki, rubryki drukowane, alfabetyczny spis ochrzczonych 1891-1910, dotyczy m.in. miejscowości Kostrzewno (Siederland), wymiary 37 x 23 cm, ss. 512, sygn. 40, zdigitalizowana
		Konfirmacje	1836-1855	Księga oprawiona, j. niemiecki, rubryki drukowane, wymiary 37 x 26 cm, ss. 188, sygn. 41, zdigitalizowana
		Konfirmacje	1917-1936	Księga bez oprawy, j. niemiecki, rubryki drukowane, wymiary 41 x 26 cm, ss. 644, sygn. 42, zdigitalizowana
14	Kościernica (Kösternitz)	Chrzty Śluby Zgony Konfirmacje	1815-1852 1815-1862 1815-1855 1817-1863	Księga oprawiona, j. niemiecki, rubryki naniesione ręcznie, wymiary 34 x 21 cm, ss. 717, sygn. 43, zdigitalizowana
		Chrzty	1853-1881 1863-1881	Księga bez oprawy, j. niemiecki, luźne karty, rubryki drukowane, dotyczy miejscowości Ratajki (Ratteick) i Sowno (Zowen), wymiary 37 x 25 cm, ss. 534, sygn. 44, zdigitalizowana
		Chrzty	1866-1893	Księga oprawiona, j. niemiecki, rubryki drukowane, dotyczy miejscowości Ratajki (Ratteick), wymiary 37 x 25 cm, ss. 96, sygn. 45, zdigitalizowana
		Chrzty	1882-1938	Księga z uszkodzoną oprawą, j. niemiecki, luźne karty, brak stron na końcu księgi, rubryki drukowane, wymiary 39 x 26 cm, ss. 281, sygn. 46, zdigitalizowana
		Chrzty	1882-1944	Księga oprawiona, j. niemiecki, rubryki drukowane, dotyczy miejscowości Sowno (Zowen), wymiary 39 x 26 cm, ss. 468, sygn. 47, zdigitalizowana
		Chrzty	1895-1944	Księga oprawiona, j. niemiecki, rubryki drukowane, dotyczy miejscowości Ratajki (Ratteick), wymiary 35 x 22 cm, ss. 126, sygn. 48, zdigitalizowana
		Śluby	1863-1919 1863-1923	Księga oprawiona, j. niemiecki, luźne karty, rubryki drukowane, dotyczy miejscowości Kościernica (Kösternitz) i Sowno (Zowen), wymiary 38 x 25 cm, ss. 190, sygn. 49, zdigitalizowana

Lp.	Parafia	Metryki	Lata	Uwagi
		Śluby	1866-1944	Księga oprawiona, j. niemiecki, rubryki drukowane, dotyczy miejscowości Ratajki (Ratteick), wymiary 37 x 25 cm, ss. 77, sygn. 50, zdigitalizowana
		Śluby	1920-1944 1923-1944	Księga bez oprawy, j. niemiecki, luźne karty, rubryki drukowane, dotyczy miejscowości Kościernica (Kösternitz) i Sowno (Zowen), wymiary 41 x 26 cm, ss. 107, sygn. 51, zdigitalizowana
		Zgony	1856-1879 1863-1879	Księga oprawiona, j. niemiecki, rubryki drukowane, dotyczy miejscowości Kościernica (Kösternitz) i Sowno (Zowen), wymiary 38 x 25 cm, ss. 279, sygn. 52, zdigitalizowana
		Zgony	1866-1918	Księga oprawiona, j. niemiecki, rubryki drukowane, brak ostatnich stron, dotyczy miejscowości Ratajki (Ratteick), wymiary 38 x 26 cm, ss. 94, wizytacje, sygn. 53, zdigitalizowana
		Zgony	1880-1843	Księga z uszkodzoną oprawą, j. niemiecki, luźne karty, brak ostatnich stron, rubryki drukowane, dotyczy miejscowości Sowno (Zowen), wymiary 40 x 26 cm, ss. 262, wizytacje, sygn. 54, zdigitalizowana
		Zgony	1880-1944	Księga z uszkodzoną oprawą, j. niemiecki, luźne karty, rubryki drukowane, wymiary 40 x 26 cm, ss. 194, wizytacje, sygn. 55, zdigitalizowana
		Komunia	1855-1858	Luźne karty bez oprawy, j. niemiecki, rubryki naniesione ręcznie, dotyczy miejscowości Kościernica (Kösternitz) i Sowno (Zowen), wymiary 34 x 21 cm, ss. 23, sygn. 56, zdigitalizowana
		Komunia	1858-1943	Księga oprawiona, j. niemiecki, rubryki naniesione ręcznie, wymiary 33 x 22 cm, ss. 447, sygn. 57, zdigitalizowana
15	Kuźnica (Hammer)	Chrzty	1930-1940	Księga oprawiona, j. niemiecki, rubryki drukowane, brak ostatnich stron, dotyczy miejscowości: Kuźnica (Hammer), Bukowiec (Buchwerder), Zofiowo (Sophienberg), wymiary 40 x 26 cm, ss. 101, sygn. 58, zdigitalizowana

Lp.	Parafia	Metryki	Lata	Uwagi
16	Kwakowo ⁴³ (Quackenburg)	Chrzty Śluby Zgony Konfirmacje	1665-1765 1665-1766 1665-1766 1665-1764	Księga oprawiona, oprawa uszkodzona, j. niemiecki, brak rubryk, luźne karty, dodatkowe zapiski na końcu księgi, wymiary 18 x 16 cm, ss. 786, sygn. 59, zdigitalizowana
		Chrzty Śluby Zgony Konfirmacje	1766-1815 1767-1811 1767-1815 1768-1811	Księga oprawiona, j. niemiecki, rubryki naniesione ręcznie, dodatkowe zapiski na końcu księgi, wymiary 33 x 21 cm, ss. 878, sygn. 60, zdigitalizowana
		Chrzty Śluby Zgony Konfirmacje	1816-1834 1816-1834 1816-1834 1819-1834	Księga oprawiona, j. niemiecki, luźne karty, rubryki naniesione ręcznie, wymiary 35 x 23 cm, ss. 579, sygn. 61, zdigitalizowana
		Chrzty Konfirmacje	1835-1866 1835-1851	Księga bez oprawy, j. niemiecki, rubryki naniesione ręcznie, dodatkowe zapisy na końcu księgi, wymiary 43 x 25 cm, ss. 497, sygn. 62, zdigitalizowana
		Chrzty Zgony Konfirmacje	1859-1933 1859-1945 1946	Księga oprawiona, oprawa uszkodzona, j. niemiecki, rubryki drukowane, luźne karty, zapisy dotyczą miejscowości Objezierze (Wobeser), wymiary 39 x 25 cm, ss. 586, sygn. 63, zdigitalizowana
		Chrzty	1916-1957	Księga oprawiona, j. niemiecki, pojedyncze luźne karty, rubryki drukowane, wymiary 41 x 26 cm, ss. 395, sygn. 64, zdigitalizowana
		Chrzty	1935-1944	Fragment księgi, j. niemiecki, luźne karty, rubryki drukowane, zapisy dotyczą miejscowości Objezierze (Wobeser), wymiary 40 x 26 cm, ss. 40, sygn. 65, zdigitalizowana
		Śluby	1835-1863	Księga oprawiona, j. niemiecki, luźne karty, rubryki naniesione ręcznie, wymiary 43 x 25 cm, ss. 173, sygn. 66, zdigitalizowana
		Zgony	1835-1853	Księga bez oprawy, j. niemiecki, luźne karty, brak ostatniej strony, rubryki naniesione ręcznie, wymiary 43 x 25 cm, ss. 172, sygn. 67, zdigitalizowana
		Zgony	1859-1896	Brak oprawy, j. niemiecki, brak pierwszych stron, luźne karty, rubryki drukowane, wymiary 39 x 25 cm, ss. 417, sygn. 68, zdigitalizowana

⁴³ Wpisy kontynuowane są do 1957 roku, nieznanym jest szafarz sakramentu.

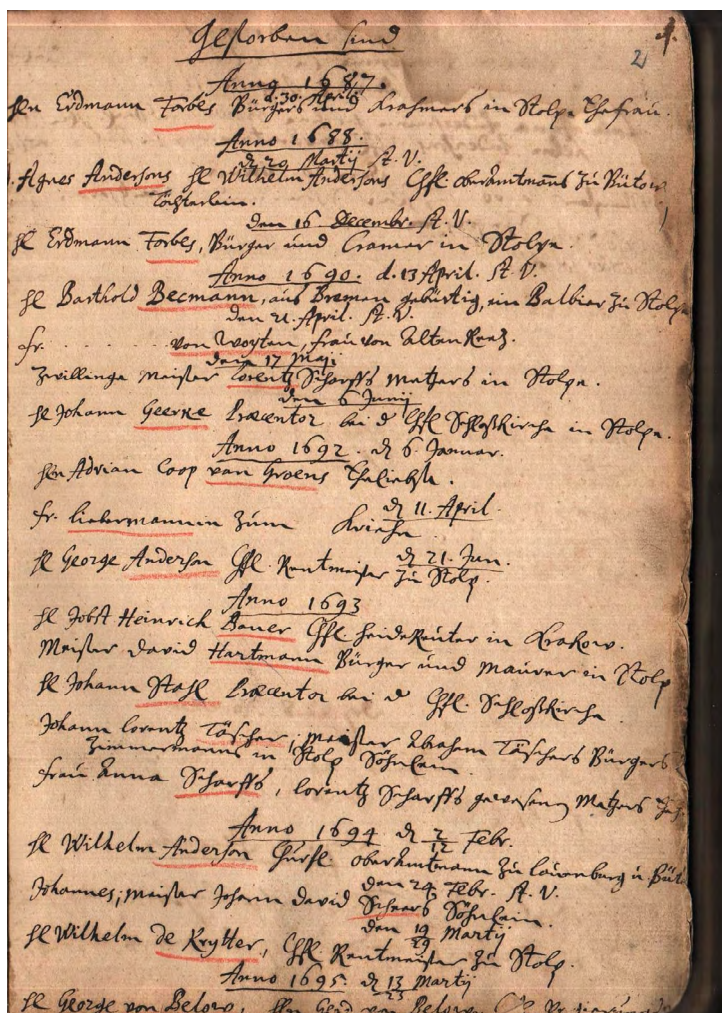
Lp.	Parafia	Metryki	Lata	Uwagi
		Zgony	1897-1957	Księga oprawiona, j. niemiecki, rubryki drukowane, wymiary 32 x 21 cm, ss. 449, sygn. 69, zdigitalizowana
		Konfirmacje	1863-1893	Księga oprawiona, j. niemiecki, rubryki drukowane, wymiary 39 x 25 cm, ss. 287, sygn. 70, zdigitalizowana
		Konfirmacje	1894-1937	Księga oprawiona, j. niemiecki, rubryki drukowane, wymiary 33 x 21 cm, ss. 583, sygn. 71, zdigitalizowana
		Konfirmacje	1938-1945	Luźne karty, j. niemiecki, karty uszkodzone, brak ostatnich stron, rubryki drukowane, wymiary 41 x 25 cm, ss. 61, sygn. 72, zdigitalizowana
17	Lotyń (Lottin)	Chrzty Śluby Zgony Komunikujący Konfirmacje	1803-1874 1803-1863 1803-1859 1803-1877 1803-1871	Księga oprawiona, j. niemiecki, luźne karty, dodatkowe zapiski na końcu księgi, rubryki naniesione ręcznie, wymiary 37 x 24 cm, ss. 928, sygn. 73, zdigitalizowana
		Alfabetyczny spis urodzonych	1803-1874	Księga oprawiona, j. niemiecki, rubryki naniesione ręcznie, wymiary 43 x 20 cm, ss. 86, sygn. 74
		Chrzty Śluby Zgony	1892-1936 1892-1937 1892-1933	Księga oprawiona, j. niemiecki, rubryki drukowane, zapisy dotyczą miejscowości Barkniewko (Barkenbrügge), wymiary 42 x 26 cm, ss. 66, sygn. 75, zdigitalizowana
		Chrzty	1875-1899	Księga oprawiona, j. niemiecki, rubryki drukowane, wymiary 42 x 27 cm, ss. 417, sygn. 76, zdigitalizowana
		Chrzty	1899-1932	Księga oprawiona, j. niemiecki, rubryki drukowane, wymiary 31 x 21 cm, ss. 601, sygn. 77, zdigitalizowana
		Chrzty	1933-1945	Księga oprawiona, j. niemiecki, spis alfabetyczny na końcu księgi, rubryki drukowane, wymiary 42 x 27 cm, ss. 184, sygn. 78, zdigitalizowana
		Śluby	1859-1898	Księga oprawiona, oprawa uszkodzona, j. niemiecki, rubryki drukowane, dodatkowe zapiski na okładce księgi, wymiary 39 x 25 cm, ss. 139, sygn. 79, zdigitalizowana
		Śluby	1899-1944	Księga oprawiona, j. niemiecki, rubryki drukowane, wymiary 32 x 22 cm, ss. 233, sygn. 80, zdigitalizowana

Lp.	Parafia	Metryki	Lata	Uwagi
		Zgony	1863-1909	Księga oprawiona, oprawa uszkodzona, j. niemiecki, rubryki drukowane, wymiary 39 x 26 cm, ss. 378, sygn. 81, zdigitalizowana
		Zgony	1910-1941	Księga oprawiona, j. niemiecki, rubryki drukowane, wymiary 42 x 27 cm, ss. 239, sygn. 82, zdigitalizowana
		Konfirmacje	1872-1924	Księga oprawiona, oprawa uszkodzona, j. niemiecki, luźne karty, rubryki naniesione ręcznie, wymiary 33 x 21 cm, ss. 202, sygn. 83, zdigitalizowana
		Konfirmacje	1925-1942	Księga oprawiona, j. niemiecki, rubryki drukowane, wymiary 42 x 27 cm, ss. 68, sygn. 84, zdigitalizowana
18	Łącko (Lanzig)	Chrzty Śluby Zgony Konfirmacje	1817-1845 1819-1845 1817-1845 1818-1845	Księga oprawiona, metalowe okucia, j. niemiecki, brak rubryk do roku 1826, od roku 1827 rubryki naniesione ręcznie, dodatkowe zapiski na końcu księgi, wymiary 35 x 21 cm, ss. 962, wizytacje, sygn. 85, zdigitalizowana
		Chrzty	1846-1868	Księga oprawiona, j. niemiecki, rubryki drukowane, wymiary 34 x 21 cm, ss. 793, wizytacje, sygn. 86, zdigitalizowana
		Chrzty	1868-1886	Księga oprawiona, j. niemiecki, rubryki drukowane, wymiary 35 x 24 cm, ss. 556, wizytacje, sygn. 87, zdigitalizowana
		Chrzty	1887-1937	Księga oprawiona, j. niemiecki, rubryki drukowane, luźne karty, wymiary 41 x 26 cm, ss. 592, wizytacje, sygn. 88, zdigitalizowana
		Śluby Zgony Konfirmacje	1846-1874 1846-1864 1846-1869	Księga oprawiona, j. niemiecki, rubryki drukowane, wymiary 34 x 21 cm, ss. 733, wizytacje, sygn. 89, zdigitalizowana
		Zgony	1865-1940	Księga oprawiona, j. niemiecki, rubryki drukowane, wymiary 39 x 25 cm, ss. 776, wizytacje, sygn. 90, zdigitalizowana
		Konfirmacje	1866-1941	Księga z uszkodzoną oprawą, j. niemiecki, luźne karty, rubryki drukowane, wymiary 40 x 25 cm, ss. 240, wizytacje, sygn. 91, zdigitalizowana
		Konfirmacje	1870-1904	Księga oprawiona, j. niemiecki, rubryki drukowane, wymiary 33 x 21 cm, ss. 191, wizytacje, sygn. 92, zdigitalizowana
		Zgony	1928-1945	Księga oprawiona, j. niemiecki, rubryki drukowane, wymiary 41 x 26 cm, ss. 159, sygn. 93, zdigitalizowana
		Zgony	1928-1945	Księga oprawiona, j. niemiecki, rubryki drukowane, wymiary 41 x 26 cm, ss. 159, sygn. 93, zdigitalizowana
19	Osieki Lęborskie (Ossecken)	Zgony	1928-1945	Księga oprawiona, j. niemiecki, rubryki drukowane, wymiary 41 x 26 cm, ss. 159, sygn. 93, zdigitalizowana

Lp.	Parafia	Metryki	Lata	Uwagi
20	Pakotulsko (Pagdanzig)	Chrzty	1829-1872	Księga oprawiona, okładka uszkodzona, j. niemiecki, brak rubryk, alfabetyczny spis ochrzczonych, wymiary 34 x 11 cm, ss. 97, sygn. 94, zdigitalizowana
		Chrzty	1873-1939	Księga oprawiona, j. niemiecki, brak rubryk, luźne karty, alfabetyczny spis ochrzczonych, wymiary 42 x 16 cm, ss. 58, sygn. 95, zdigitalizowana
		Zgony	1831-1891	Księga oprawiona, oprawa uszkodzona, j. niemiecki, brak rubryk, alfabetyczny spis zmarłych, wymiary 34 x 11 cm, ss. 88, sygn. 96, zdigitalizowana
21	Połczyn-Zdrój (Polzin)	Chrzty	1903-1913	Księga oprawiona, j. niemiecki, brak ostatnich stron, ostatni zapis 13.07.1913, rubryki drukowane, wymiary 42 x 26 cm, ss. 496, sygn. 97, zdigitalizowana
22	Słupsk (Stolp)	Zgony	1687-1945	Księga oprawiona, oprawa uszkodzona, j. niemiecki, luźne strony, rubryki naniesione ręcznie, w latach 1687-1902 zapisy dotyczą zgonów osób wyznania ewangelicko-reformowanego, a od roku 1902 osób wyznania ewangelickiego, wymiary 29 x 21 cm, ss. 437, sygn. 98, zdigitalizowana
23	Świdwin (Schivelbein)	Chrzty	1859-1868	Księga oprawiona, j. niemiecki, rubryki drukowane, alfabetyczny spis ochrzczonych, wymiary 43 x 27 cm, ss. 488, wizytacje, sygn. 99, zdigitalizowana
		Chrzty	1869-1881	Księga bez oprawy, j. niemiecki, rubryki drukowane, wymiary 42 x 27 cm, ss. 469, wizytacje, sygn. 100, zdigitalizowana
		Chrzty	1882-1888	Księga oprawiona, j. niemiecki, rubryki drukowane, wymiary 43 x 28 cm, ss. 322, wizytacje, sygn. 101, zdigitalizowana
		Chrzty	1888-1893	Księga oprawiona, j. niemiecki, rubryki drukowane, wymiary 32 x 21 cm, ss. 397, sygn. 102, zdigitalizowana
		Chrzty	1891-1901	Księga oprawiona, j. niemiecki, rubryki drukowane, wymiary 38 x 24 cm, ss. 573, sygn. 103, zdigitalizowana
		Chrzty	1901-1906	Księga oprawiona, j. niemiecki, rubryki drukowane, wymiary 32 x 21 cm, ss. 431, sygn. 104, zdigitalizowana

Lp.	Parafia	Metryki	Lata	Uwagi
		Chrzty	1912-1916	Księga oprawiona, j. niemiecki, rubryki drukowane, wymiary 32 x 21 cm, ss. 305, sygn. 105, zdigitalizowana
		Śluby	1865-1874	Księga oprawiona, j. niemiecki, rubryki drukowane, wymiary 40 x 25 cm, ss. 156, sygn. 106, zdigitalizowana
		Chrzty Śluby Zgony	1868-1873 1868-1873 1868-1873	Księga oprawiona, j. niemiecki, rubryki drukowane, księga dotyczy zapisów z garnizonu wojskowego w Świdwinie, wymiary 40 x 25 cm, ss. 28, sygn. 107, zdigitalizowana
24	Ustka (Stolpmünde)	Chrzty	1870-1897	Księga oprawiona, j. niemiecki, rubryki drukowane, wymiary 40 x 25 cm, ss. 384, sygn. 108, zdigitalizowana
		Chrzty	1898-1924	Księga oprawiona, j. niemiecki, rubryki drukowane, wymiary 41 x 26 cm, ss. 481, sygn. 109, zdigitalizowana
		Śluby	1870-1909	Księga oprawiona, j. niemiecki, rubryki drukowane, wymiary 40 x 25 cm, ss. 142, wizytacje, sygn. 110, zdigitalizowana
		Komunikujący	1900-1933	Księga oprawiona, j. niemiecki, rubryki drukowane, wymiary 38 x 25 cm, ss. 285, sygn. 111, zdigitalizowana
25	Wałcz (Deutsch Krone)	Chrzty	1878-1911	Księga oprawiona, j. niemiecki, rubryki naniesione ręcznie, wymiary 34 x 21 cm, ss. 555, wizytacje, sygn. 112, zdigitalizowana
		Śluby Zgony	1912-1944 1912-1936	Księga oprawiona, j. niemiecki, rubryki drukowane, brak 10 kart w środku księgi, brak ostatnich stron, alfabetyczny spis zmarłych, wymiary 40 x 25 cm, ss. 546, wizytacje, sygn. 113, zdigitalizowana
26	Wieszyno (Vessin)	Chrzty Śluby Zgony	1836-1858 1836-1872 1836-1874	Księga oprawiona, j. niemiecki, rubryki drukowane, brak kart 10-13, wymiary 35 x 25 cm, ss. 436, sygn. 114, zdigitalizowana
		Chrzty	1881-1899	Księga oprawiona, j. niemiecki, rubryki drukowane, brak pierwszych stron, stron w środku i na końcu księgi, luźne strony, wymiary 33 x 21 cm, ss. 280, wizytacje, sygn. 115, zdigitalizowana

27	Gąski (Funkenhagen)	Chrzty	1889-1896	Księga oprawiona, j. niemiecki, szablon zapisu, księga pochodzi z urzędu stanu cywilnego, zapisy dotyczą osób wyznania ewangelickiego, wymiary 36 x 24 cm, ss. 438, sygn. 116, zdigitalizowana
		Zgony	1900-1914	Księga oprawiona, j. niemiecki, szablon zapisu, księga pochodzi z urzędu stanu cywilnego, zapisy dotyczą osób wyznania ewangelickiego, wymiary 36 x 24 cm, ss. 447, sygn. 117, zdigitalizowana

Il. 1. Pierwsza strona księgi zgonów ze Słupska, źródło: Archiwum
Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej, sygn. 98

Nr.	Namen und Haus des Erkrankten.	geb.	gest.	Lage.	Lage.
64.	<u>Mews</u> Lotte Luise Auguste Tochter des Tischlermeisters Emil Mews. Langstr. 43.	17. 7. 1870. 7 Tage 1902 in Hosp.	19. 1. 26. 30. 1919.	26. 30. 31. 1919.	Galle.
65.	<u>Makel</u> Elisabeth Frieda Anna Tochter des Tischlers Paul Makel. Höppelstr. 7.	6. Nov. 1870. Höppelstr. 7. Hosp.	3. 7. 1919 in Hosp.	28. 29. 30. 1919.	Galle.
66.	<u>Boetzel</u> Frau Maria, geb. Almer Ehefrau des Tischlermeisters Boetzel. Langstr. 16.	81 - 8 - 23. Höppelstr. 7. Hosp.	5. 4. 1828 in Hosp.	28. 29. 30. 1919.	Galle.
<u>1920.</u>					
1.	<u>Nöller</u> Julius Gustav Carl Tochter des Tischlermeisters Otto Nöller. Höppelstr. 18.	22 Tage alt Höppelstr. 18. Hosp.	8. 12. 1919 in Hosp.	30. 31. 1920.	Galle.
2.	<u>Klinz</u> Lottchen Luise Johanna unverheiratete Tochter. Höppelstr. 2.	17 - 6 - 6. Höppelstr. 2. Hosp.	26. 6. 1902 in Hosp.	2. 3. 4. 1920.	Galle.
3.	<u>Torfstecker</u> Rudolf Lebender aus Gailgafische Fr. Savole.	66 - 3 - 29. 1853 in Hosp.	7. 9. 1853 in Hosp.	6. 11. 1920.	Galle.
4.	<u>Groth</u> Erwald Paul Otto Tochter des Zimmerm. Fr. & Auguste Hermann Groth. Lebender aus Gailgafische. Rechts. Wegner. Langstr. 44.	2 - 8 - 5. Höppelstr. 7. Hosp.	8. 5. 1917 in Hosp.	10. 11. 12. 1920.	Galle.
5.	<u>Lemprich</u> Margarete Anna, geb. Böhmfeldt. Höppelstr. 13.	28 - 5 - 4. Höppelstr. 13. Hosp.	11. 8. 1891 in Hosp.	14. 15. 16. 1920.	Galle.
6.	<u>Düring</u> Wilhelm Otto Julius Maler. Höppelstr. 32.	54 - 6 - 5. Höppelstr. 32. Hosp.	19. 7. 1865 in Hosp.	24. 25. 26. 1920.	Galle.
7.	<u>Heuer</u> Fritz Wilhelm Tochter des Zimmerm. Fr. & Elise Heuer. Höppelstr. 5.	2. Nov. 21 Tage Höppelstr. 5. Hosp.	7. 11. 1919 in Hosp.	28. 29. 30. 1920.	Galle.

II. 2. Księga zgonów ze Słupska (s. 292), źródło: Archiwum
Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej, sygn. 98

REFERENCES / BIBLIOGRAFIA

Źródła

- Archiwum Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej
Budowa archiwum, Pismo abpa J. Degenhardta z 11 marca 1998 r.
Budowa archiwum, Pismo bpa M. Gołębiewskiego do Fundacji Współpracy Polsko-Niemieckiej z 26 lutego 1998 r.
Pismo D. Albrechta z 27 lutego 1998 r.
Pismo Fundacji Współpracy Polsko-Niemieckiej z 13 grudnia 1999 r.
Pismo G. Friedricha z 5 marca 1998 r.
Pismo R. Scheller z 27 lutego 1998 r.

Opracowania

- Bär Max, *Die Kirchenbücher der Provinz Westpreußen*, hg. von der Provinzial-Kommission zur Verwaltung der westpreußischen Provinzialmuseen, Heft 13, Danzig 1908.
Bąk Ludwik, *Dzieje szkoły średniej w Wałczu*, Inowrocław 1998.
Bąk Ludwik, *Ziemia wałecka w dobie reformacji i kontrreformacji w XVI-XVIII w.*, Piła 1999.
Bończa-Bystrzycki Lech, *Zarys dziejów Kościoła katolickiego w Świdwinie do roku 1945*, Świdwin-Koszalin 2019.
Boras Zygmunt, Walczak Robert, Wędzki Andrzej, *Historia powiatu wałeckiego w zarysie*, Poznań 1961.
Chodyński Stanisław, *Metryki kościelne*, w: *Encyklopedia kościelna*, t. 14, red. M. Nowodworski, Warszawa 1881, s. 224-231.
Deutsches Kirchliches Adreßbuch. Ein Führer durch die Deutsche Evangelische Kirche und die deutschen evangelischen Kirchen und Gemeinden außerhalb der Reichsgrenze. Unter Mitarbeit der kirchlichen Behörden, Berlin-Steglitz 1937.
Die Evangelischen Geistlichen Pommerns von der Reformation bis zur Gegenwart, Teil 2, *Der Regierungsbezirk Köslin. Die reformierten Gemeinden Pommerns. Die General-superintendenten*, Hg. E. Müller, Stettin 1912.
Dobrowolski Kazimierz, *Znaczenie metryk kościelnych do badań naukowych*, „Rocznik Towarzystwa Heraldycznego”, (1920) t. 5, s. 90-110.
Gemeindelexikon für das Königreich Preußen auf Grund der Materialien der Volkszählung vom 2. Dezember 1895 und anderer amtlicher Quellen, H. 4, Provinz Pommern, Berlin 1898.
Gemeindelexikon für den Freistaat Preußen, Bd. 4, Provinz Pommern. *Nach dem endgültigen Ergebnis der Volkszählung vom 16. Juni 1925 und anderen amtlichen Quellen unter Zugrundelegung des Gebietsstandes vom 1. Oktober 1932*, Berlin 1932.
Grzelak Jerzy, *Spis ksiąg metrykalnych i ich duplikatów w zasobie Archiwum Państwowego w Szczecinie*, „Szczeciński Informator Archiwalny”, (1992) nr 7, s. 53-141.
Hruszkowa Czesława, *Księgi metrykalne i akta stanu cywilnego w Archiwum Państwowym w Poznaniu*, „Archeion”, (1970) t. 54, s. 59-78.
Kotecki Radosław, *Rejestracja metrykalna wiernych w świetle potrydenckiego ustawodawstwa Kościoła katolickiego*, „Nasza Przyszłość”, (2009) t. 112, s. 135-179.
Krajewska Hanna, *Wstęp*, w: *Księgi metrykalne i stanu cywilnego w archiwach państwowych w Polsce*, oprac. A. Laszuk, Warszawa 2003, s. III-IV.

- Krośko Barbara, *Świeckie i wyznaniowe księgi stanu cywilnego w Archiwum Państwowym w Koszalinie*, „Archeion”, (1989) t. 86, s. 63-79.
- Kufel Robert Romuald, *Kancelaria, registratura i archiwum parafialne na ziemiach polskich od XII do początku XXI wieku*, Zielona Góra 2005.
- Kufel Robert Romuald, Mykietów Bogusław, *Metrykalia w zasobie Archiwum Diecezjalnego w Zielonej Górze*, Zielona Góra 2024.
- Kumor Bolesław, *Dzieje diecezji krakowskiej od roku 1795*, t. 2, Kraków 1999.
- Kumor Bolesław, *Jakim celom służyły księgi parafialne*, „Przeszłość Demograficzna Polski”, 7 (1975) s. 299-304.
- Kumor Bolesław, *Księgi „Status animarum” na ziemiach polskich (do r. 1918)*, „Przeszłość Demograficzna Polski”, 1 (1967) s. 89-109.
- Kumor Bolesław, *Metryki parafialne w archiwach diecezjalnych*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, 14 (1966) z. 1, s. 65-75.
- Kumor Bolesław, *Przepisy państwowe i kościelne dotyczące metryk kościelnych w zaborze austriackim (1800-1918)*, „Przeszłość Demograficzna Polski”, 7 (1975) s. 93-107.
- Kumor Bolesław, *Przepisy prawne w sprawie chrztu dzieci w XVI-XVIII w.*, „Przeszłość Demograficzna Polski”, 9 (1976) s. 41-56.
- Kurpas Józef, *Początki ksiąg metrykalnych*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 2 (1961) z. 1-2, s. 5-42.
- Kwiatkowska Wiesława, *Kancelaria Ewangelickiego Kościoła Unijnego w Prusach Zachodnich w latach 1817-1920 i pozostałe po niej akta*, Toruń 2006.
- Moskal Tomasz, *Historia ksiąg metrykalnych Kościoła katolickiego na ziemiach polskich*, „Archiwariusz. Biuletyn Archiwum Archidiecezjalnego w Poznaniu”, (2005) t. 1, s. 55-83.
- Nowacki Józef, *Archidiecezja poznańska w granicach historycznych i jej ustrój*, t. 2, Poznań 1964.
- Nowak Łukasz, *Parafia ewangelicka w Trzciance i jej księgi metrykalne do 1945 roku*, „Gdański Rocznik Ewangelicki”, 15 (2021) s. 122-147.
- Pommersche Kirchenbücher und Personenstandsregister*, Bd. 3, *Trauregister Kolberg III*, Hg. S. Sienell, J. Radmer, Greifswald 2013.
- Protokolle der pommerschen Kirchenvisitationen 1535-1539*, Heft 1, Hg. H. Heyden, Köln-Graz 1961.
- Protokolle der pommerschen Kirchenvisitationen 1540-1555*, Heft 1, Hg. H. Heyden, Köln-Graz 1963.
- Rohwerder Max, *Historia residentiae Valcensis Societatis Jesu ab Anno Domini 1618*, Köln-Graz 1967.
- Wehrmann Martin, *Die Kirchenbücher in Pommern*, „Baltische Studien”, 42 (1892) s. 201-280.